
ARTYKUŁY

ANTONI MICKIEWICZ,
BOGDAN M. WAWRZYŃIAK
*Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy*

FUNKCJONOWANIE AKREDYTOWANYCH PODMIOTÓW DORADCZYCH W ROLNICTWIE¹

1. Wstęp

Doradztwo rolnicze zawsze czerpało swoją siłę z wielości podmiotów uczestniczących w procesie udzielania porad. Nawet w okresie daleko idącego uspołecznienia rolnictwa, działały służby organizatorów obsługi rolnictwa gminnych spółdzielni „Samopomoc Chłopska” czy służby surowcowo-plantacyjne przemysłu rolno-spożywczego. Nie mogło być jednak mowy o powoływaniu prywatnych doradców, działających na własny rachunek. Tymczasem w krajach Europy Zachodniej egzystowali od wielu lat, obok siebie, doradcy o różnym rodowodzie, wywodzącym się z odmiennych miejsc zatrudnienia, jak przykładowo publiczne organizacje doradcze, spółdzielcze związki rolników, grupy producentów rolnych czy komercyjne firmy doradcze. Problemem nie było, skąd wywodzi się doradca, jaki jest jego status zawodowy, lecz jak skuteczna i profesjonalna jest jego pomoc. Cechą charakterystyczną była duża różnorodność form organizacyjnych, przeplatanie tego co publiczne z tym co prywatne i tworzenia atmosfery sprzyjającej uzyskaniu dużej produktywności rolnictwa. Najlepiej tę ideę oddają zasady partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP- public-private partnership), które oznaczają współpracę pomiędzy jednostkami administracji publicznej a firmami prywatnymi w sferze usług publicznych [Oskam i inni, 2010].

¹ Projekt badawczy został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki.

Dokonująca się integracja pionowa w rolnictwie, polegająca na ścisłych związkach między firmami przetwórczymi a producentami żywności, tworzącymi wielkie korporacje powoduje, że w swoich strukturach organizacyjnych, zapewniają miejsca dla doradztwa rolniczego. Są to na ogół firmy spółdzielcze lub grupy producentów rolnych, które w polskich realiach nie cieszą się dużą estymą wśród rolników.

Próby zbudowania w przeszłości jednego, wzorcowego modelu doradztwa w UE, nie przynosiły rezultatu, ponieważ nie tylko państwa różniły się między sobą, ale nawet wewnątrz krajów występują odmienne układy organizacyjne, jak przykładowo w krajach związkowych (16 Landów) Niemiec, w regionach autonomicznych Hiszpanii (17 regionów) czy w czterech częściach Zjednoczonego Królestwa (Anglii, Irlandii Pół., Szkocji i Walii) [Kania 2001].

2. Cel, zakres i metody badań

W przestrzeni społecznej wsi pojawił się nowy, prywatny podmiot doradczy, który zapewne z racji krótkiego okresu funkcjonowania, nie był dotychczas objęty badaniami naukowymi. Jednym z podstawowych celów pracy było poznanie tej nowej grupy zawodowej, która wyłoniła się w sytuacji, gdy na rynku funkcjonowały już dobrze zdomowione jednostki doradztwa rolniczego. Chodziło o poznanie regulacji prawnych pozwalających na akredytację tych podmiotów, motywów ich powoływania i problemów ich funkcjonowania. Założono, że proces akredytacji był swoistym i niepowtarzalnym działaniem skierowanym na prywatne doradztwo, ponieważ akredytacji nie podlegali doradcy z jednostek doradztwa rolniczego czy izb rolniczych. Wśród istotnych przesłanek skłaniających do badań było ustalenie, które działania znajdowały się w polu zainteresowań podmiotów doradczych i jakie problemy występowały w trakcie ich realizacji.

Badania przeprowadzono w oparciu o sondaż diagnostyczny, który był na tyle ogólny, że nie wnikał bezpośrednio w sprawy prawne, osobowe czy podatkowo-ubezpieczeniowe podmiotu doradczego. Tak przygotowany sondaż przeprowadzono w oparciu o nowoczesny instrument badawczy, jakim jest internet i listę doradców dostępną na stronie CDR. Odpowiedzi drogą elektroniczną lub pocztową udzieliło 58 doradców, co należy uznać za wystarczającą liczbę, pozwalającą na wyciągnięcie poprawnych wniosków. Funkcję uzupełniającą pełniły rejestrowane rozmowy kierowane, które wyjaśniały i dostarczały dodatkowych informacji na wiele istotnych kwestii badawczych.

3. Prawodawstwo unijne i polskie regulujące powstawanie akredytowanych podmiotów doradczych

Unia Europejska nigdy nie ustalała sztywnych zasad funkcjonowania doradztwa rolniczego i nie proponowała modelu, jaki powinien obowiązywać na wspólnotowym obszarze gospodarczym. Natomiast swoje intencje i oczekiwania formułowała poprzez cele i zadania, jakie doradztwo powinno spełniać w realizacji Wspólnej Polityki Rolnej. Dobrym przykładem jest rozporządzenie Rady (WE) z 2003 r., które co prawda mówi głównie o wspólnych zasadach dla systemów wsparcia bezpośredniego, a jednocześnie ustanawia system doradztwa dla rolników, który powinien być odpowiedzialny za zarządzanie gruntami i gospodarstwem. Co ważniejsze wskazuje, że system doradztwa rolniczego powinien być prowadzony przez jedną lub kilka wyznaczonych instytucji lub przez organizacje prywatne. Jednocześnie stwierdza, aby organizacje prywatne miały dostęp do informacji osobowych czy prywatnych danych rolników [Mickiewicz, Wawrzyniak, 2010].

Dyrektywa powyższa, jako akt obligatoryjny, który zaczął obowiązywać od 2007 r., dała asumpt do wydania rozporządzeń wykonawczych, w celu powołania akredytowanych podmiotów doradczych. Na gruncie krajowym aktem wyższego rzędu była ustawa z 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków EFRROW, w której zobligowano ministra właściwego do rozwoju wsi, aby określił warunki uzyskania akredytacji. Wśród podstawowych warunków wymieniono świadczenie usług przez osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje i doświadczenie w realizacji usług doradczych danego rodzaju [Ustawa, 2007].

Szczegółowe warunki, jakie powinny poprzedzić decyzję o udzieleniu akredytacji ukazały się w rozporządzeniu MRiRW z 2008 r. O udzieleniu akredytacji mogły ubiegać się osoby fizyczne, osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej. Do najważniejszych założeń można zaliczyć ustalenie, że doradzaniem mogły trudnić się wyłącznie osoby posiadające certyfikat doradcy rolniczego, doradcy rolnośrodowiskowego lub eksperta przyrodniczego. Ponadto wśród warunków wymieniono posiadanie odpowiednich warunków lokalowych i technicznych oraz uregulowane kwestie podatkowo-ubezpieczeniowe [Rozporządzenie MRiRW, 2008].

Przynajmniej dwa kolejne rozporządzenia łączą się logicznie z rozpatrywanymi zagadnieniami. Pierwsze rozporządzenie MRiRW z 2008 r. traktuje o prowadzeniu szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte PROW 2007-2013. Ukończenie szkolenia pozwalało na dokonanie wpisu na listę doradców rolniczych bądź doradców rolnośrodowiskowych (ekspertów przyrodniczych), a więc na uzyskanie licencji na wykonywanie zawodu doradcy i ubieganie się o akredytację [Rozporządzenie MRiRW, 2008].

Drugie rozporządzenie MRiRW z 2008 r. określało warunki i tryb przyznawania pomocy finansowej dla działania „Korzystanie z usług doradczych przez rolników”, które co prawda adresowane było do rolników, ale prywatny doradca występujący w roli uprawnionego podmiotu doradczego, mógł osiągnąć określoną korzyść finansową z tytułu wykonania kompleksowej oceny gospodarstwa rolnego, w zakresie spełniania wymogów wzajemnej zgodności [Rozporządzenie MRiRW, 2008].

W świetle dokonywanych zmian w prawie polskim, zmierzającym do uproszczenia w ubieganiu się o uprawnienia, również MRiRW przygotowało projekt rozporządzenia w sprawie akredytacji podmiotów doradczych. Najogólniej biorąc zmiany polegają na zastąpieniu dotychczas obowiązujących zaświadczeń, bardziej nowoczesnymi oświadczeniami, które spowodują istotną redukcję nadmiernej liczby obowiązków administracyjnych [Projekt rozporządzenie MRiRW, 2012].

4. Ogólnokrajowa charakterystyka akredytowanych podmiotów doradczych w rolnictwie

Procedury uzyskania akredytacji były ściśle określone regulacjami prawnymi. Wniosek o akredytację mógł składać podmiot, który spełniał następujące warunki: 1. doradca co najmniej rok świadczył usługi doradcze rolnikom, 2. pracował osobiście lub zatrudniał osoby, które uzyskały uprawnienia do doradzania i zostały wpisane na listę doradców prowadzoną przez CDR, 3. posiadał warunki lokalowe i techniczne do prowadzenia tej działalności, 4. nie wykonywał działalności gospodarczej w zakresie produkcji lub obrotu maszynami, urządzeniami, materiałami lub środkami przeznaczonymi dla rolnictwa, 5. nie miał zaległości podatkowych i opłat składek ubezpieczenia społecznego oraz 6. zobowiązał się do składania corocznych sprawozdań ze świadczonych usług doradczych.

Warunkiem uzyskania akredytacji było prowadzenie co najmniej przez rok usług doradczych, które trzeba było udokumentować umowami, fakturami lub innymi dokumentami, potwierdzającymi posiadane doświadczenie w świadczeniu usług doradczych. W sprawie oceny wniosków o udzielenie akredytacji minister powołał zespół akredytacyjny, składający się z dwóch przedstawicieli resortu oraz jednego przedstawiciela CDR. Do 2012 r. w skali kraju zarejestrowano 157 akredytowanych podmiotów doradczych, w tym najwięcej w woj. wielkopolskim (28), mazowieckim (25), warmińsko-mazurskim (20) oraz kujawsko-pomorskim (15). Te cztery województwa stanowiące 25% wszystkich województw, obejmowały 56,1% (80) wszystkich podmiotów występujących w kraju. Trzy województwa (śląskie, świętokrzyskie i zachodniopomorskie) miały po jednym podmiocie doradczym. O akredytację ubiegały się w większości osoby fizyczne (149 podmiotów tj. 94,9%), w mniejszym zaś zakresie osoby prawne (8 jednostek tj. 5,1%).

Tabela 1

Liczba akredytowanych podmiotów doradczych według województw

Województwo	Liczba podmiotów doradczych	w tym według siedziby podmiotu			Płeć		Rok uzyskania akredytacji				
		w mieście wojewódzkim	w powiecie	w gminie lub innej miejscowości	Kobieta	Mężczyzna	2008	2009	2010	2011	2012
Dolnośląskie	6		4	2	3	3			2	3	1
Kujawsko-pomorskie	15		6	9	5	10		5	7	3	
Lubelskie	10	4	3	3	4	6		6	1	1	2
Lubuskie	4		2	2	2	2			1	1	2
Łódzkie	8	1	3	4	3	5		1	1	3	3
Małopolskie	5	1	1	3		5	1	1	2	1	
Mazowieckie	25	2	9	14	10	15		8	7	9	1
Opolskie	7	1	4	2	2	5		4	3		
Podkarpackie	4		1	3	1	3		1	2		1
Podlaskie	14		6	8	6	8		3	4	4	3
Pomorskie	8		7	1	4	4	1	1	2	3	1
Śląskie	1			1		1		1			
Świętokrzyskie	1		1		1						1
Warmińsko-mazurskie	20	4	8	8	9	11		7	4	5	4
Wielkopolskie	28	2	5	21	6	22	1	7	9	7	4
Zachodniopomorskie	1			1	1						1
Ogółem	157	15	60	82	57	100	3	45	45	40	24
Procent	100	9,6	38,2	52,2	36,3	63,7	1,9	28,7	28,7	25,5	15,2

Źródło: Obliczenia własne w oparciu o dane MRiRW.

Akredytowane podmioty doradcze zatrudniały łącznie 308 uprawnionych doradców, co średnio dawało 1,96 doradcy na jeden podmiot. Do największych podmiotów należała Polska Federacja Hodowców Bydła i Producentów Mleka, która zatrudniała 46 doradców, rozmieszczonych na terenie całego kraju. W przeważającej jednak mierze były to jednoosobowe podmioty (111 osób, tj. 70,7%), pracujące na ogół w systemie samozatrudnienia. Podmiot doradczy we wniosku musiał wskazać rodzaje świadczonych usług oraz określić miejsca ich świadczenia. Jako miejsce świadczenia usług 127 (80,9%) podmioty wskazywały na ogół cały kraj, w mniejszym zaś zakresie województwo lub tylko wybrane powiaty.

Interesujące dane uzyskano na temat, kto występował z wnioskiem o udzielenie akredytacji. Okazuje się, że kobiety występujące w roli doradcy wcale nie obawiały się pracy na własny rachunek, bowiem wśród zarejestrowanych podmiotów stanowiły 36,3% ogółu populacji. Istotną kwestią była lokalizacja siedziby biura doradczego, która determinowała dostęp rolników do usług doradczych. Okazuje się, że 15 podmiotów zarejestrowało swoje biura w mieście wojewódzkim, w tym po 4 w Lublinie i Olsztynie. Największym powodzeniem lokalizacyjnym cieszyły się gminy i inne miejscowości wiejskie (52,2%), jako naturalne zaplecze obszarów wiejskich. W dużej mierze nie unikano wcale powiatów (38,2%), które są jednocześnie siedzibami powiatowych biur ARiMR.

W pierwszym roku (2008) po wejściu w życie rozporządzenia MRiRW akredytację uzyskały tylko trzy podmioty. W kolejnych latach liczba podmiotów uzyskujących akredytację utrzymywała się na poziomie ponad 40 podmiotów. Co ciekawsze, nadal do ministerstwa wpływają kolejne wnioski, chociaż praktycznie aplikację wniosków można realizować do końca 2013 r.

5. Proces uzyskiwania akredytacji przez podmioty doradcze w rolnictwie

Doradcy ubiegający się o akredytację składali odpowiedni wniosek, wraz z załącznikami. W sprawie oceny wniosków został powołany zespół akredytacyjny, który działał na podstawie określonego regulaminu. W skład zespołu akredytacyjnego wchodziło, jak już wspomniano, dwóch przedstawicieli ministerstwa rolnictwa i jeden przedstawiciel CDR. Akredytacja była udzielana do 31 grudnia 2015 r., a więc do końca okresu rozliczenia działań zawartych w PROW 2007-2013. Jak wiadomo perspektywa finansowa PROW kończy się w 2013 r., lecz zgodnie z regulami „r+2” obowiązującymi w UE oznacza to, że wypłata wcześniej zaaplikowanych wniosków może być dokonywana do końca 2015 r.

Badani doradcy na ogół stwierdzali, że wniosek o akredytację był prosty (93,1%) i nie przysparzał żadnych trudności w jego wypełnianiu. Natomiast respondenci mieli dużo krytycznych uwag do wykazu załączników, a zwłaszcza do jednego punktu zawierającego potrzebę przedstawienia oświadczenia podmiotu o jego celach statutowych lub regulaminowych (86,2%). W przepisach nie wyjaśniono czym różni się statut od regulaminu i jakie treści powinien zawierać.

Zgodnie z przyjętymi procedurami, przed udzieleniem akredytacji, każdy podmiot był wizytowany (kontrolowany) przez przedstawicieli CDR, aby na miejscu stwierdzić prawdziwość składanych deklaracji odnośnie doświadczenia doradczego, stanu pomieszczeń biurowych oraz zakupu sprzętu diagnostycznego. Z badań wynika, że koszty wyposażenia biura (sprzęt komputerowy) oraz zakupu sprzętu

diagnostycznego nie przekraczały 50 tys. zł. Środki na omawiane cele na ogół pochodziły z zasobów własnych (77,6%), z kredytu komercyjnego (17,2%) lub z funduszy Urzędów Pracy (5,2%), gdy podmiot startował z pozycji bezrobotnego.

Wśród badanych 58 podmiotów doradczych, wnioski o udzielanie akredytacji składała na ogół osoba fizyczna (94,8%), w mniejszym zaś zakresie osoby prawne (5,2%). Firma doradcza była obligatoryjnie zobowiązana do składania do ministerstwa corocznych sprawozdań z realizacji usług doradczych. Respondenci nie kwestionowali samej idei składania corocznych sprawozdań (91,4%), lecz mieli uwagi na temat szczegółowości informacji o każdym beneficjencie korzystającym z usług, rodzaju i wartości świadczonych usług oraz metodach doradzania rolnikom. Mianowicie w rubryce zawierającej informacje o beneficjentach usług doradczych należało wypisać imiennie wszystkich rolników oraz wartość zawartej umowy, co w przypadku udzielenia większej liczby porad (200 czy 400 osób), mogło nastroczać pewnych trudności. Ważniejsze jest pytanie, w jaki sposób resort rolnictwa wykorzystywał tysiące imiennych wykazów i jakim celem one służyły. Każdy wniosek rolnika o wsparcie finansowe był już wcześniej weryfikowany na szczeblu powiatu, przez kierownika powiatowego biura ARiMR.

6. Sylwetka zawodowa doradcy prywatnego

Sylwetka zawodowa doradcy prywatnego została zdefiniowana przez wymagania, jakie stawiano podmiotom doradczym ubiegającym się o akredytację. Analizując cechy osobowe doradcy, należy zwrócić uwagę, że uzyskano niemal identyczną liczbę respondentów, jak występowała w skali krajowej, jeśli chodzi o płeć. Mianowicie wśród badanych było 20 kobiet (34,5%) oraz 38 mężczyzn (65,5%). Ważniejsze było stwierdzenie, jakimi cechami charakteryzowali się badani respondenci. Wśród ważnych cech należy wskazać, że były to osoby na ogół młode, mieszczące się w przedziale wieku do 40 lat (39 osób tj. 67,2%). W drugim przedziale wiekowym 40-50 lat znalazło się 11 osób (18,9%), a 8 osób (13,9%) było w wieku powyżej 50 lat. Cecha młodego wieku i płci, połączona z wyższym wykształceniem, wskazuje, że osoby te były bardziej zdefiniowane do pracy doradczej na własne konto.

Regulacje prawne dotyczące akredytacji wskazują, że doradcami prywatnymi mogły być wyłącznie osoby legitymujące się cenzusem wykształcenia wyższego, o charakterze rolniczym lub pokrewnym (zootechnika, ogrodnictwo, technika rolnicza, itp.), które zdobyły certyfikat i zostały wpisane na prowadzoną przez CDR listę doradców rolniczych lub rolnośrodowiskowych. Wśród badanej populacji najwięcej było absolwentów studiów rolniczych (77,6%), w mniejszym zaś zakresie ochrony środowiska czy kształtowania środowiska (17,2%) oraz ekonomiki

rolnictwa bądź pokrewnych (5,2%). Interesowano się też, jakie kierunki studiów w ramach wydziałów lub specjalności kończyli badani doradcy. Najwięcej było absolwentów studiów ogólnorolniczych, którzy w ramach prac dyplomowych kończyli ekonomikę rolnictwa, kształtowanie środowiska, doradztwo w agrobiznesie, inżynierię środowiska, ogrodnictwo i inne. Ważne jest stwierdzenie, że 65,5% badanych doradców skończyło dodatkowo studia podyplomowe, niezależnie od szkoleń prowadzonych przez Centrum Doradztwa Rolniczego. Ponadto doradcy komercyjni legitymowali się wieloma ukończonymi kursami i szkoleniami, w ostatnim okresie głównie kończyli kursy w zakresie wymagań wzajemnej zgodności. W świetle badań można postawić tezę, że jest to profesjonalnie przygotowana kadra doradcza, a przy tym doświadczona, mimo młodego wieku.

Powstawanie akredytowanych podmiotów doradczych stanowiło znakomitą okazję dla osób, które chciały w kameralnych warunkach, na własny rachunek, uruchomić działalność gospodarczą, bez formalnych ograniczeń występujących w instytucjach państwowych. W poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie na temat poprzedniego miejsca pracy, najwięcej respondentów wskazywało ODR (77,6%), następnie wymieniano szeroko rozumianą sferę obsługi rolnictwa (13,8%) a nawet wskazywano na indywidualne gospodarstwa rolne (8,6%). Wśród motywów skłaniających doradców do rezygnacji z pracy, zwłaszcza w jednostkach doradztwa rolniczego, wymieniano chęć usamodzielnienia się, podjęcia działalności gospodarczej, sprawdzenia się w biznesie, uzyskanie wyższych dochodów, możliwość dysponowania własnym czasem, a ponadto wskazywano na chęć podjęcia wyzwania jako doradcy komercyjnego. Respondentom trudno było wymienić jeden motyw, ponieważ decyzja o akredytacji była splotem różnych uwarunkowań osobistych, rodzinnych, społecznych i organizacyjnych. Decyzjom towarzyszyła obawa o sprostanie konkurencji wobec jednostek doradztwa rolniczego, które były znane na wsi od dziesięcioleci, natomiast akredytowane podmioty dopiero pojawiły się na rynku doradczym i wśród rolników mogły budzić obawy o stronę formalną ich funkcjonowania, ale jak podkreślano, nie o kompetencje i profesjonalizm.

Dobre warunki startu mieli doradcy pracujący przedtem w ODR, ponieważ znali teren, specyfikę pracy w doradztwie a głównie znali rolników, których pozyskiwali do dalszej współpracy na niwie doradztwa rolniczego. W trakcie badań doradcy podawali, że chociaż we wnioskach akredytacyjnych wskazywali, jako obszar świadczonych usług teren całego kraju (91,4%), to jednak ich działalność usługowa ograniczała się do kilku powiatów względnie jednego województwa. Wybór całego kraju, jako miejsca świadczenia usług miał raczej charakter przyszłościowy, tak na „wszelki przypadek”, ponieważ gdyby pojawiła jakaś atrakcyjna oferta poza granicami województwa, wówczas byłoby można się o nią ubiegać.

7. Przebieg i zakres świadczonych usług doradczych

Akredytacja na świadczenie usług doradczych przez firmy komercyjne wiązała się głównie z jednym działaniem pt. „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów”, zawartym w PROW 2007-2013. W ramach tego działania rolnicy mogli korzystać z pomocy doradczej w zakresie oceny spełniania wymogów wzajemnej zgodności oraz pomocy w sporządzaniu planu dostosowania gospodarstw do tych wymogów. Doradztwo było realizowane przez „uprawnione podmioty doradcze”, w tym przez ODR, izby rolnicze i prywatne podmioty doradcze. Dofinansowanie kosztów usługi doradczej następowało na wniosek rolnika, poprzez zawarcie umowy z ARiMR. Problem z w/wym. działaniem polegał na tym, że rolnicy mogli ubiegać się o zwrot części udokumentowanych kosztów kwalifikacyjnych, tj. 80% poniesionych kosztów. Pozostałą część, tj. 20% wraz z podatkiem od towarów i usług (VAT) pokrywał rolnik. Stawki opłat za usługi doradcze w formie kwot ryczałtowych, jednolitych dla całego kraju, określone były w załączniku do rozporządzenia MRiRW.

Obowiązujące rozwiązania nie były początkowo zachęcające i mobilizujące do korzystania przez rolników z usług doradczych. W miarę tego, jak wchodziły w życie kolejne etapy zasad wzajemnej zgodności i powstawała groźba utraty części dopłat bezpośrednich za niespełnienie wymogów, rolnicy coraz bardziej świadomie prosili o opracowanie kompleksowej oceny gospodarstwa rolnego lub ocen częściowych. Badani doradcy nie ograniczali swojej aktywności zawodowej do jednego działania, lecz szukali źródeł dochodów na różnych płaszczyznach, jednak zgodnych z udzielonym certyfikatem. Mimo, że biura powiatowe ARiMR przesyłały rolnikom spersonalizowane wnioski wraz z ortofotomapami, realia gospodarcze (susza, przesiewy, zmiany granic) wskazywały, że wnioski należy uaktualnić, zrobić nowe pomiary i przesłać do Agencji w zweryfikowanej postaci. Na pytanie zadane respondentom, czy liczba udzielanej pomocy w przygotowaniu wniosków o płatności bezpośrednie w ostatnim roku wzrastała, zdecydowana większość badanych (68,9%) dała pozytywną odpowiedź. Choć dopłaty bezpośrednie są najdłużej funkcjonującą i w miarę jednolitą formą wsparcia finansowego rolników, to nadal wymagają korzystania z usług doradczych, ponieważ duże zmiany pojawiały się w uzupełniających płatnościach obszarowych (UPO).

Kolejnym obszarem aktywności prywatnych firm doradczych były działania zawarte w PROW 2007-2013, (22 działania), które wymagały wsparcia służb doradczych. Z badań wynika, że dużym zainteresowaniem wśród rolników cieszyły się działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” (70,7%) oraz „Ułatwienie startu młodym rolnikom” (17,2%). Niegdyś ważne działanie związane z rentami strukturalnymi w świetle badań straciło na aktualności, z uwagi na pogorszenie

warunków finansowych i ograniczenie możliwości korzystania z tego instrumentu wsparcia. W badaniach wyodrębniono celowo kategorię „Program rolnośrodowiskowy”, ponieważ rolnik realizujący to działanie musiał korzystać z doradcy rolnośrodowiskowego i prowadzić rejestr wykonanych zabiegów. Doradca z kolei musiał zarejestrować plan rolnośrodowiskowy w systemie teleinformatycznym, administrowanym przez CDR.

Doradcy w imieniu rolników prowadzili dokumentację dotyczącą zwłaszcza rejestru działalności rolnośrodowiskowej (65,5%), ewidencji stosowanych środków ochrony roślin (34,5%), prowadzenie rejestru zwierząt (13,8%), oraz inne dokumenty, niezbędne w świetle wymogów wzajemnej zgodności. Wśród ważnych poczynań doradczych można wymienić przygotowanie biznesplanów na potrzeby kredytów preferencyjnych (32,7%) lub kredytów na rozwój działalności gospodarczej (13,8%), opracowanie planu nawożenia (68,9%), programu ochrony roślin (34,5%) i przebiegu zabiegów (atestacja opryskiwaczy) i innych ważnych poczynań.

Doradcy w świetle faktu, że pracowali na własny rachunek, stosowali swoiste „transakcje związane”, polegające na tym, że udzielenie jednej usługi doradczej, pociągało za sobą konieczność podjęcia kolejnej usługi, w postaci przygotowania na przykład wniosku o zwrot akcyzy, prowadzenie dokumentacji VAT w rolnictwie, zwrot kosztów zakupu materiału siewnego czy prowadzenia ewidencji zakupu pasz, stosowania środków dezynfekcyjnych, nasion genetycznie zmodyfikowanych, itp. Licząc od 2004 r., czyli od przystąpienia Polski do UE, liczba dokumentów prowadzonych w gospodarstwie rolnym lawinowo rosła, a brak nawyków wśród rolników ewidencjonowania zdarzeń gospodarczych był sprzyjającą okolicznością dla doradców, którzy przejęli tę funkcję, tworząc w swoich komputerach bazy danych gospodarstw rolnych.

Działając jako akredytowane podmioty, doradcy ponosili określone koszty, które były rekompensowane dochodami z działalności gospodarczej. Po stronie kosztów, obok największej pozycji związanej z wynagrodzeniem, łącznie z podatkiem oraz składkami na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne, dodatkowymi kosztami było wynajęcie biura, zakup środków transportu i wszelkie opłaty związane z mediami. Po stronie przychodów znalazły się głównie środki finansowe, które związane były z działaniem PROW „Korzystanie z usług doradczych przez rolników”. Gamę przychodów poszerzały inne formy działalności gospodarczej prowadzonej przez firmy doradcze, w tym przede wszystkim obowiązujące ubezpieczenia w rolnictwie, ubezpieczenia samochodowe, na życie, itp.

Na pytanie skierowane do doradców, które działania przynoszą największe dochody, respondenci wskazali na programy rolnośrodowiskowe ((67,2%) oraz wymogi wzajemnej zgodności (65,5%), przy czym niektórzy wskazywali na te

dwa źródła jednocześnie. Mniejsze dochody dawało przygotowaniu wniosków w ramach PROW 2007-2013 (17,2%), czy prowadzenie dokumentacji (ewidencji) dla rolników (13,8%). Ciekawy był sondaż na temat sposobu pozyskiwania rolników w celu udzielania porady. Okazuje się, że w dobie dominacji elektronicznych nośników informacji, największy udział miał bezpośredni kontakt z rolnikami (77,6%), polecenie innego rolnika (34,5%), dobre wieści o skuteczności porady (18,9%), czy kontakt telefoniczny (13,8%). Doradcy stosowali różne strategie w celu pozyskania rolników do usług doradczych. Doradca cieszący się dużą renomą nie musiał troszczyć się o zainteresowanie ze strony rolnika, bo rolnik sam go szukał. W sytuacji braku zgłoszeń, odwiedzano rolników w systemie „od drzwi do drzwi” (from door to door), co przynosiło dobre rezultaty.

Pomimo, iż niektóre firmy doradcze mają swoje strony internetowe, dają ogłoszenia w telewizji i w prasie lokalnej, wydają ulotki, plakaty, to nadal kurenda za pośrednictwem sołtysa, przynosiła najlepsze rezultaty. Wydawałoby się, że po płatną usługę doradczą będą sięgać rolnicy zasobni ekonomicznie, wywodzący się z dużych gospodarstw rolnych. Okazuje się jednak, że klientami byli na ogół rolnicy wywodzącymi z dominującej grupy rolników, czyli gospodarstw mieszczących się w przedziale do 20 ha (68,9%). W mniejszym zakresie te porady były skierowane do gospodarstw liczących sobie od 20-50 ha (20,7%), zaś najmniejsze znaczenie miały dla gospodarstw powyżej 50 ha (10,4%). Licząc wszystkich beneficjentów usług doradczych, to średnio w roku udzielono 172,3 porad w przeliczeniu na jedną firmę doradczą, przy czym rozpiętość była bardzo duża, począwszy od 3 rolników dla młodego podmiotu, do 500 rolników w firmach wieloosobowych.

Również intensywność pracy doradczej nie występuje w jednakowym stopniu w całym roku gospodarczym. Według respondentów najwięcej uwagi absorbującej czas pracy doradcy przypada na okres wiosenno-letni (86,2%), w przeciwieństwie do okresu jesienno-zimowego (13,8%). W świetle tej deklaracji powstaje dylemat generowania dochodów, który nie jest równomierny, zwłaszcza w sytuacji zatrudniania dodatkowo doradców i referentów.

W przestrzeni publicznej doradcy pojawili się stosunkowo późno, a ponadto działają w niej jakimś osamotnieniu, ponieważ funkcjonują bez nadzoru właścicielskiego i na własny rachunek. Ponadto nie znają się jako grupa zawodowa, z uwagi na przestrzenne rozproszenie. Może zatem zaskakiwać, że przynależność do Stowarzyszenia Akredytowanych Podmiotów Doradczych AKROS deklaruje w badanej populacji tylko 9 (15,5%) respondentów, chociaż dążenie do wypracowania wspólnych dezyderatów, mających usprawnić ich działalność, powinna być podstawową powinnością Stowarzyszenia.

8. Uwagi końcowe

Pojawienie się w pejzażu polskiej wsi nowego podmiotu gospodarczego w postaci doradcy prywatnego, którego działalność miała charakter komercyjny, poprawiła dostęp rolników do usług doradczych. Trzeba mieć świadomość, że wśród ogółu rolników nie było pełnej wiedzy na temat specyfiki występowania tego podmiotu. Akredytowany podmiot doradczy znany był tylko w tym regionie, gdzie praktycznie funkcjonowali doradcy prywatni. Zresztą rolnikom obojętnie jest, który podmiot udziela im porady, chcą jedynie uzyskać pomoc profesjonalną, kompetentną i wszechstronną, gwarantującą dostęp do wszystkich instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej, która by jednocześnie chroniła gospodarstwo przed niespełnianiem wymogów wzajemnej zgodności, niosących sankcje przy dopłatach bezpośrednich.

Geograficzne rozmieszczenie podmiotów doradczych było przypadkowe i zależało wyłącznie od indywidualnych decyzji danych osób, które chciały iść własną drogą rozwoju zawodowego. Przeciwnością tego są publiczne struktury ODR, których wyznacznikiem był podział administracyjny kraju na województwa, powiaty i gminy, gwarantujące wszystkim rolnikom w miarę równy dostęp do doradztwa rolniczego.

Według CDR słabe i mocne strony państwowego i prywatnego systemu doradztwa rolniczego polegają na tym, że korzyści przy publicznym doradztwie przejawiają się poprzez jednakowy zakres usług na terenie całego kraju, wyższą ich jakość oraz skierowanie uwagi także na małe gospodarstwa rolne, które mogą być mało atrakcyjne dla prywatnych doradców. Z kolei przewaga prywatnego doradztwa przejawia się bardziej innowacyjnym i elastycznym sposobem w szukaniu nowych rozwiązań oraz nowych form współpracy. Ponadto doradcy ci mogą odnosić większe sukcesy w korzystaniu z nowych instrumentów WPR.

W doradztwie rolniczym tylko podmioty prywatne były zobowiązane do ubiegania się o akredytację. Z tego obowiązku zwolnione były ODR oraz izby rolnicze. W tym pierwszym przypadku za ODR stoi ustawa z 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego. W przypadku izb rolniczych zapewne ustawa o izbach rolniczych z 2008 r., w której stwierdzono, że do zadań izby należy „doradztwo w zakresie działalności rolniczej, wiejskiego gospodarstwa rolniczego oraz uzyskiwanie przez rolników dodatkowych dochodów” [Ustawa, 2008]. Brak akredytacji dla podmiotów publicznych był kwestionowany przez wielu doradców prywatnych, z uwagi na nierówne szanse dostępu do usług doradczych.

Na mocy regulaminu organizacyjnego i statutu CDR z 2009 r., Centrum uzyskało uprawnienia do kontrolowania jedynie akredytowanych podmiotów doradczych. Tych funkcji kontrolnych nie ma CDR w odniesieniu do ODR i izb rol-

czych, które w przypadku ODR są poddawane nadzorowi zarządu województwa, poprzez formalnie przekazywane sprawozdania. Ten dualizm kontrolny i nadzorczy powoduje, że prywatne podmioty doradcze czują się nadmierne poddawane presji sprawdzającej poprawność wykonywania usług doradczych.

Podmioty doradcze funkcjonujące w rolnictwie uzyskały akredytację do końca 2015 r. i to w odniesieniu do jednego działania zawartego w PROW 2007-2013 tj. „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów”. Istnieje obawa, że przy ograniczonych instrumentach wsparcia finansowego na II filar WPR w perspektywie na lata 2014-2020, działanie to nie będzie istniało. Prywatne podmioty doradcze wyrażają obawy, co do ich funkcjonowania po tym terminie i w oparciu o jakie akty prawne ta działalność będzie się odbywała. Doradcy prywatni mogą co prawda działać jako podmioty gospodarcze, funkcjonujące na ogólnych zasadach, ale ze względu na trudną specyfikę rolnictwa i obszarów wiejskich, dostęp do funduszy europejskich jest niezbędny.

LITERATURA

1. Kania J. (2001): Doradztwo rolnicze w Polsce w świetle doświadczeń krajów Unii Europejskiej (w) Kierunki rozwoju doradztwa rolniczego w Polsce na tle tendencji światowych, PAN IRWiR, Warszawa.
2. Mickiewicz A., Wawrzyniak B. M. (2010): Doradztwo rolnicze wobec wymogów wynikających z reformy Wspólnej Polityki Rolnej, Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, nr 3.
3. Oskam A., Meester G., Silvis H. (2010): EU policy for agriculture, food and rural areas, Wageningen.
4. Projekt rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 2012 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie akredytacji podmiotów świadczących usług doradcze w ramach działania „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów” objętego PROW na lata 2007-2013.
5. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 maja 2008 r. w sprawie szkoleń dla podmiotów, których dotyczą działania objęte Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 oraz doradzania odnośnie do sporządzania dokumentacji niezbędnej do uzyskania pomocy finansowej.
6. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 maja 2008 r. w sprawie akredytacji podmiotów świadczących usług doradcze w ramach działania „Korzystanie z usług doradczych przez rolników i posiadaczy lasów” objętego PROW na lata 2007-2013.
7. Ustawa z dnia 7 marca 2007 r. o wspieranie rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.
8. Ustawa z dnia 16 sierpnia 2008 r. o izbach rolniczych.

ANTONI MICKIEWICZ, BOGDAN M. WAWRZYNIAK

FUNKCJONOWANIE AKREDYTOWANYCH PODMIOTÓW DORADCZYCH
W ROLNICTWIE

Słowa kluczowe: *certyfikat, akredytacja, doradztwo, firma prywatna, firma komercyjna*

STRESZCZENIE

W opracowaniu przedstawiono rozwój prywatnych podmiotów doradczych, przy czym w pierwszej kolejności analizowano zjawisko w skali całego kraju, a następnie przeprowadzono sondaż wśród 58 respondentów. W okresie od 2008- do 2012 roku powstało 157 licencjonowanych podmiotów doradczych, które w większości były kierowane przez mężczyzn (63,7%). Lokalizację znalazły przede wszystkim na terenie gmin i innych miejscowości wiejskich (52,2%), w mniejszym zaś zakresie w miastach powiatowych czy wojewódzkich.

Badani doradcy charakteryzowali się wyższym wykształceniem, pozostawali na ogół w młodym wieku i w większości przypadków, zakładając prywatną firmę doradczą, przedtem pracowali w ODR. Wśród motywów skłaniających ich do pracy na własny rachunek wymieniano chęć usamodzielnienia się czy sprawdzenie się w biznesie. Główną uwagę w procesie doradczym zwracali na udzielanie porad odnośnie dopłat bezpośrednich, PROW, w tym zwłaszcza korzystania z usług doradczych w powiązaniu ze spełnianiem wymogów wzajemnej zgodności oraz prowadzaniem dokumentacji rolniczej.

ANTONI MICKIEWICZ, BOGDAN M. WAWRZYNIAK

FUNCTIONING OF ACCREDITED CONSULTANCY BODIES IN AGRICULTURE

Key words: *certification, accreditation, advising, private company, commercial company*

SUMMARY

The paper presents the development of private advisory bodies. First there was analyzed the phenomenon in the whole country and then conducted a survey of 58 respondents. During the period 2008-2012 there were created 157 licensed advisory entities, most of which were run by male owners (63.7%). There were mainly located in rural municipalities and villages (52.2%) and to a lesser extent in county and provinces towns.

The surveyed advisors were characterized by higher education level and generally remained at a young age, in most cases assuming a private consulting firm and previously worked in the state advisory center. Among the motives for their work on their own they mentioned the desire to become independent and trying themselves in business. The main attention in the counseling process was paid to give advice with regard to direct payments, RDP, use of advisory services in connection with the fulfillment of cross-compliance requirements and conducting agricultural documentation.

e-mail: a.mickiewicz@zut.edu.pl
e-mail: bogdan.wawrzyniak2@neostrada.pl